

KONYALI BİR SUFİNİN GÖZÜNDEN SİYASET

1 296/1880'de Konya'nın Hadim kazasına bağlı Pirlonganda (Taşkent)'te doğan Fahreddin Kulu Efendi, "Usta Hasanlar" sülalesindedir. Fahri Efendi'nin nesebi kaynaklarda "Fahreddin b. Mehmet b. Hasan b. Ali el-Hadimi" olarak geçmektedir.

Ahmet ÇELİK

Babası, âlim bir zat olan Mehmet Efendi İstanbul'da bir müddet eğitim görmüş ve tahsil sonrası memleketine dönerek eğitim öğretim ve irşad faaliyetlerinde bulunmuştur.

Fahri Efendi'nin annesi "Hacı Ablahlar" sülalesinden Ayşe Hanım'dır. Memleketinde çok güzel vaazlar eden Molla Mehmet Efendi'ye kayınpederi vaazları sebebiyle çok beğendiği için kızı Ayşe Hanım'ı vermiştir.

Fahri Efendi, daha bir yaşını doldurmadan annesini, 2-3 yaşlarında iken de babasını kaybetmiş ve annesini ile Efe Dayısı ve himayesinde yetişmiştir.

Taşkent Rüştiyesi (Ortaokulu)'nu bitirdikten sonra Efe dayısı onu tahsilini ilerletmesi amacıyla Konya dışında tanıdığı Mudurnulu bir hocanın yanına göndermiş, fakat ora-

da kendisine ilgi gösterilmeyince Konya'ya dönmek zorunda kalmıştır.

Fahri Efendi'nin okumasını isteyen dayısı, onu on bir yaşında iken Konya'ya getirerek Sivasslı Ali Kemal Efendi'ye teslim etmiştir. Konya'ya geldiği ilk günlerde Fahri Efendi, bir gün hocası ile çarşıya çıkmış,

Kapı Camii'nin doğu tarafında bulunan şadırvanının önünde, Ebu Bekir Sami Paşa Dairesi müderrisi ve Nakşi Halidi tarikatı şeyhi Şeyh Muhammed Bahaeddin Efendi'ye(1)

(1) Muhammed Bahaeddin Efendi, 1250/1834 'de Bozkır/Karacahisar'da doğdu. Babası Şeyh Muhammed Kudsi/Memiş Efendi (v.1852)'dir. Eğitimini babasının yanında tamamlayan Bahaeddin Efendi, Hocaöy'de medresesinde 1852-1862 yılları arasında öğrenci okuttu. 1845'te Konya valisi Ebu Bekir Sami Paşa tarafından yaptırılan medresenin müderrisi Himmet Efendi'nin 1862'de vefatından sonra bu medreseye getirildi. Vefat edinceye kadar bu medresede eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürdü. Paşa Dairesi de denilen medresede 1874'te 16, 1882'de 30, 1901 yılında ise 40 öğrenci olup Bahaeddin Efendi, "Kadı Beyzavi", "Şerh-i Akaid", "Dürrü'n-Nâci" ve "Dürrü'l-Muhtâr", "Molla Cami" dersleri okutmuştur. Onun yetiştiği öğrenciler arasında Hacı Veyiszade Mustafa Efendi de vardır. Bahaeddin Efendi Kapu Camii yakınında bulunan Yılanlı Medresesi'nde bir müddet müderrislik yaptı. İplikçi Camii imamlığı ve Nakşi-Halidi tarikatının şeyhliğini yapan Bahaeddin Efendi. Konya'da kısa zamanda sevilen biri oldu. Halkın sevgi ve saygısını kazandı gibi dönemin Osmanlı Padişahı Sultan II. Abdülhamit Han'ın da özel ilgisine mazhar oldu. Memiş Efendi'nin vefatından sonra onun halifesi olarak irşat görevini yürüttü. Zeynelabidin Efendi (1939), Fahreddin Kulu (1950), Rifat Efendi (1920),

Fahri Efendi

Hasan Kudsi Efendi (1921), Halid Efendi (1909), Hacı Mükremin Efendi (1915), Akşehirli Mustafa Efendi (1920), Muhammed Kudsi Çakıllı (1962), Abdüllatif Efendi, Şeyh Seyyid Ali Bengaldevi el-Hindi Bahaeddin Efendi'nin halifelerindendir. Bahaeddin Efendi'den sonra oğlu Zeynelabidin Efendi irşat faaliyetlerini Konya ve İstanbul ile birlikte Hicaz ve Ortadoğu bölgesine yaydı. Konya'da Fahreddin Efendi, Karaman'da Halid Efendi ve Muhammed Kudsi Çakıllı Muhammed Bahaeddin Efendi'nin başlattığı irşat faaliyetlerini sürdürdü. Bahaeddin Efendi, müspet ilimle beraber akli ilimlerin bir arada okutulmasını tavsiye ederdi. İslah-ı Medaris'in fikri temelleri bu zat devrinde atıldı. Konya uleması arasında büyük bir saygınlığı olan Bahaeddin Efendi, Kütübü Sitte (altı hadis kitabı) hafızıydı. Hadis ilmini babası Muhammed Kudsi Efendi ve Kadınhanlı Ahmed Kudsi Efendi (1887)'den aldı. Bahaeddin Efendi'nin Zeynelabidin, Rifat Efendi ve Ahmed Ziya adında üç oğlu dünyaya gelmiştir. Bahaeddin Efendi çocuklarının eğitimiyle yakından ilgilenmiş medrese ile birlikte modern eğitimi almalarını sağlamıştır. Bu üç kardeş medreselerin islahı için çalışmışlar ve 1909'da Konya'da İslah-ı Medâris-i İslamiyye medresesini kurarak burada hocalık yapmışlardır. Muhammed Bahaeddin Efendi, 22 Cemâziyelevvel 1324'te (14 Temmuz 1906) Konya'da vefat etti ve Hacı Fettah Mezarlığı'na defnedildi. Muhammed Bahaeddin Efendi'nin kendine ait bir kütüphanesi vardı. Vefatından sonra bu kütüphane İslah-ı Medaris'in kütüphanesine aktarılmış ve bunlardan öğrencilerde faydalandırılmıştır. İslah-ı Medaris 1917'de kapandıktan sonra kitaplar Rifat Efendi'nin oğlu Ahmet Erenmemiş'te kalmış ve 12 Şubat 1962'de Yusuf Ağa Kütüphanesine bağışlanmıştır. Arapça, Farsça, Fransızca ve Ermenice bilen Bahaeddin Efendi eserlerini Arapça olarak kaleme almıştır. Eserleri şunlardır: 1. "Baisü'l-mağfire fi beyanı akval'il-vahte" adlı eseri Bahaeddin Efendibabasının vahdeti vücut görüşüne sahip olduğunu iddia eden bir şahsa reddiye olarak kaleme almıştır. 2. "İkazü'n-naimin ve tenbihu'l-gâfilin". Ayrıca Şemsu's-Şumûs adlı eserin Memiş Efendi'yi anlatan kısmı Bahaeddin Efendi'ye aittir. Bakınız: Ahmet Çelik, "Muhammed Bahaeddin Efendi", Konya Ansiklopedisi, 7/3-4.

rastlamışlar ve hocası Fahri Efendi'ye hocası:

- Evladım, bu gelen zata Şeyh Efendi derler, yanına vardığımızda elini öp, demiştir.

İki hoca selamlaşıp görüştükten sonra Fahri Efendi Şeyh Muhammed Bahaeddin Efendi'nin elini öpmüş ve bu genç talebenin saygılı tavrı Şeyh Efendi'nin hoşuna gidinece Ali Kemal Efendi'ye

-Bunu bize ver, bizde okusun, teklifinde bulmuştur. Bunun üzerine hocası onu Muhammed Bahaeddin Efendi'ye göndermiştir.

Bu görüşme ile Fahri Efendi'nin ilmî ve tasavvufi hayatı başlamış bundan sonra Ebu Bekir Sami Paşa Medresesi'nde o günün hem dinî hem de müspet ilimlerini birlikte okumuş, fıtratında mevcut akıl, zekâ ve üstün anlayışı sayesinde tam bir İslâm âlimi, olmuştur. Şeyh Muhammed Bahaeddin'in oğlu Şeyhzade Ahmet Ziya Efendi'nin derslerine devam ederek ondan ilmi icazet almıştır.

Hacı Veyiszade Mustafa Efendi İslah-ı Medaris günlerine ait anısında şunları anlatır: "Ahmet Ziya Efendi bize usulü fıkıh okutuyordu. Bir gün derse başlamadan önce;

- Arkadaşlar, içinizden kim dünkü dersleri hülasa edecek? diye sordu.

İçimizden kimse cesaret edip dersi hülasa edemedik. Yalnız Fahri Hoca Efendi güzelce anlattı. Bunun üzerine Ahmet Ziya Efendi sert bir dille hepimizi azarladı:

- Çocuklar, eğer okuyacaksak ciddi okuyalım. Beni kendiniz gibi aylak adam mı sanıyorsunuz. Benim vakitlerim değerlidir. Okuyacaksanız devam edelim... Demek ki ben bu kadar zamandır bir Fahri Efendi'yi okutuyormuşum. Bir tek talebem varmış. Talebe işte böyle olur.

Konya Valiliği

Fahri Efendi'nin bu uyanıklığı bizi kendimize getirdi. Ondan sonra gece yarılarna kadar derse çalışır öyle giderdik. Hoca aniden sorsa bile geçmiş dersleri anlatabilecek halde olurduk.”⁽²⁾

Fahri Efendi, tahsilini ilerletmek için bir ara İstanbul'a da giderek zamanın meşhur âlimlerinden medrese tahsili görerek icazet almıştır.

İstanbul'da eğitim hayatı esnasında iken dönemin önde gelen Sebilürreşad, Beyanülhak ve İtisam gibi çeşitli dergilerde dini, ilmî, edebî ve fikrî yazılar yazmıştır.

Bir ara Sofya'da vaizlikte yapan Fahri Efendi Arapça ve Farsça'nın yanında Rumca'yı da öğrenmiştir.

Eğitimi tamamladıktan sonra memleketi olan Konya'ya dönen Fahri Efendi 1909'da Ebu Bekir Sami Paşa Medresesi'nin devamı olarak açılan Konya Islah-ı Medaris Medresesi'nde müderrislik ve hoca-

sı Şeyhzade Ahmet Ziya Efendi'nin müdür olduğu bu medresede müdür yardımcılığı görevinde bulunmuştur.

Islah-ı Medaris'te birinci sınıflara fıkıh dersinden “Dürri yekta”, ikinci sınıfta akaiden (kendi hazırladığı) “Zinetü'l-misbâh fî akaidi evlâdi'l-ışlâh” ve dördüncü sınıfa kadar da Arapça “mutalaa” derslerini okutmuştur.

Medrese hocalığı döneminde Konya'da neşredilen Meşrik-ı İrfan gazetesinde yazılar yazan Fahri Efendi, bu gazetenin kapanmasından sonra 1919'da çıkan İntibah gazetesinde de bazı makaleleri çıkmıştır.

1924'te medreselerin kapatılması üzerine evine çekilerek, ömrünü ibadet ve taatle geçiren Fahri Efendi vefatına kadar halkı irşada devam etmiş gelen ziyaretçilerini evde kabul ederek sohbetlerde bulunmuştur.

(2) Ali Ulvi Kurucu, Hatıralar 1/85

TASAVVUFİ YÖNÜ

Tasavvufi yönden Nakşi tarikatına müntesip olan Fahri Efendi önce ve aynı zamanda ilmi yönden yetişmesinde katkısı olan hocası Nakşi-Halidi tarikatı şeyhi Muhammed Bahaeddin Efendi'ye bağlanarak seyrü süluk etmiştir. Hatta Muhammed Bahaeddin Efendi: “Beni görmek isteyen Fahri'yi görsün” buyurmuştur.

Şeyhinin 1906'da vefatından sonra yerine geçen oğlu Şeyh Muhammed Zeynelabidin Efendi'ye intisap etmiştir.⁽³⁾ Zeynelabidin Efen-

(3) Muhammed Zeynelabidin Efendi, 1862'de Konya'da doğdu. Babası Nakşi Tarikatı şeyhlerinden Muhammed Bahaeddin Efendidir. İlk tahsilini Konya ve İstanbul'da yaptı. Babası Muhammed Bahaeddin Efendi'den Nakşi Halidi tarikatı üzere hilafet aldı. Konya'da iki sene Bidayet Hukuk Mahkemesi azalığı ile 4 sene İstinaf Hukuk Mahkemesi azalığında bulundu. Medreselerin ıslah edilmesi gerektiğine inanarak 1909'da Konya'da “İslah-ı Medâris” adında modern bir eğitim kurumunun açılmasına vesile oldu. Burada bir müddet müderrislik yaptı. 1908'deki Meclis-i Mebusan seçimlerinde Konya'dan, İttihat ve Terakki Fırkası'ndan milletvekili seçildi. Meclis-i Mebusan'da oldukça faal olan Zeynelabidin Efendi İstanbul'da vergi toplanması, Yıldız sarayında yağmalan evrak, değerli para ve eşyalar ve il-İçelere müftü atamaları ile ilgili soru önergeleri verdi. İttihat ve terakki yönetiminin med-

reseler aleyhine başlattığı uygulamalara karşı medreseleri savundu. İttihat ve Terakki Fırkası'ndan ayrılan Zeynelabidin Efendi, 21 Şubat 1910'da kurulan Ahali Fırkasına katıldı. Sayıları 42'ye ulaşan milletvekilleriyle birlikte İttihat ve Terakki Fırkası'na karşı kuvvetli bir muhalefet gerçekleştirildi. Zeynelabidin Efendi 21 Kasım 1911'de kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na Hoca Vasfi, Mustafa Sabri Efendi, Elmali Muhammed Hamdi ile birlikte katıldı. Partinin merkez teşkilatı idare heyetinde görev alan Zeynelabidin Efendi, 11 Aralık 1911'de Konya'da il teşkilatını kurdurdu. Hürriyet ve İtilaf Fırkası neredeyse bütün muhalif hareketleri bünyesine aldı. Ayrıca yeni partinin yerel seçimlerde aldığı galibiyet İttihat ve Terakki Fırkası'nı korkuttu. İttihat ve Terakki Fırkası bu gidişe dur demek için Kanun-ı Esasi'nin 7. ve 35. maddede değişiklik yaparak, sultanın yetkilerini artırmak suretiyle meclisin feshedilmesi yoluna gitti. Sultan Reşat 5 Ocak 1912'de meclisi feshederek seçim sürecini başlattı. Mebuslar vilayetlerine dönerek seçim faaliyetlerine başladılar. İttihatçıların bütün olumsuz gayretlerine rağmen 18 Ocak 1912 ikinci dönem Mebusan seçimlerinde Bozkır, Hadim, Taşkent, Karaman, Beyşehir ve Seydişehir seçmenleri Zeynelabidin Efendi'ye oy verdiler. Konya merkezdeki altmış dört seçmeden elli dokuzunun oyunu aldı. İttihat ve Terakki partisi, “seçimlere hile karıştırıldı” iddiasıyla seçimler üzerinde pek çok spekülasyonlar yaptırdı. Kullanılan geçeri oyların bir kısmını iptal ettirdi. Fakat yine de Zeynelabidin Efendi'nin mebus seçilmesine engel olmadı. Yapılan seçimler sonunda Zeynelabidin Efendi mebus oldu. İttihatçılar Zeynelabidin Efendi'nin Meclis-i Mebusan'da vekillik mazbatasını uzun süre tasdik etmediler. İttihat ve Terakki Fırkası hükümetinin, 1913'de Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayında suçladığı Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarının bir kısmını Sinop'a sürerken bir kısmı da kaçarak yurdu terk etti. Zeynelabidin Efendi “Konya'da halkı ifsada çalıştığı” gerekçesiyle İstanbul'da kurulan Divan-ı Harb kararıyla Bursa-Gemlik'e sürgün edildi. Birinci Dünya savaşı yenilgisini sorumluluğunu üstlenen İttihat ve Terak-

di 1922'de Konya'dan ayrılmış, Hatay ve Medine'de irşad faaliyetlerini sürdürmüştür. Konya'da bir müddet bu yolun temsilciliğini yapan Fahri Efendi, zaviyelerin kapatılmasından sonra evinde yakın çevresi içinde irşad faaliyetlerini sürdürmüştür. 1939'da vefat eden Zeynelabidin Efendi'den sonra irşad faaliyetleri Şeyh Ali Rıza Kudsi Efendi'ye geçmiş o da faaliyetlerini Hatay ve Şam'da devam ettirmiştir.

Fahri Efendi, 1942 yılında Konya'da memuriyet yapan Emin ve Sıkıp beylerin delaletiyle Nakşi şeyhi Harputlu Mahmut Samini'nin tarikatına intisap ederek bu şahsın Konyadaki temsilcilerinden olmuştur. Fahri Efendi ile birlikte Mahmut Samini'nin tarikatına bağlanan Hacı Veyiszade Mustafa Efendi, Fahri Efendi'nin bu yönüyle ilgili olarak:

Fahri Efendi

ki Fırkası 1918'de iktidar mevkiinden çekilmesi ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası üyeleri İstanbul'a geri dönerek 1919 Ocak ayında resmen faaliyete geçtiğini açıkladılar. Zeynelabidin Efendi Gemlik'ten İstanbul'a gelerek Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın yeniden canlandırılmasında ön ayak oldu. İstanbul'da 19 Şubat 1919 tarihinde önce "Cemiyet-i Müderrisin" olarak kurulan daha sonra ismi "Teâlî-yi İslâm" olan cemiyetine destek verdi. Zeynelabidin Efendi önce Edirne iline vali tayin edildi. Kısa süre sonra da I. Damat Ferit Hükümeti döneminde Ayan Üyesi oldu. Eski Konya valisi Tevfik Paşa'nın Maliye bakanı olmasında katkısı oldu. Kendiyle birçok defa görüşerek onu Maliye Nazırlığı'na ikna etti. Muhafifleri tarafından Konya'daki Delibaş ayaklanması Zeynelabidin Efendi'nin üzerine yıkılmaya çalışıldı. Fakat Zeynelabidin Efendi olaydan sonra İstanbul'a gelen Delibaş Mehmet ile görüşmüş fakat Delibaş'ı şiddetle azarlamıştır. Kurtuluş savaşı sonrası Zeynelabidin Efendi, "Yüzellilikler" listesi ile yurtdışına çıkarıldı. Ailesiyle birlikte önce Hatay İskenderun'a giderek Belen yaylasındaki Abacalı beldesine yerleşti. Buradan Şam'a geçti. 1935'e kadar Şam'da kalan Zeynelabidin Efendi aynı yıl Medine-i Münevvere'ye yerleşti. Kuba'ya yakın bahçeli bir evde ikamet etti. Gelen ziyaretçilerine sohbet ederek irşad faaliyetlerine devam etti. 29 Aralık 1939'da Medine'de vefat Zeynelabidin Efendi, Bakı kabristanına defnedildi. 1. İslamiyet ve Meşrutiyet: 70 sayfalık bir risale olan eser 1911 yılında neşredilmiştir. Bu risale: "mebus nasıl olmalı ve nasıl seçilmeli, iyi mebus seçmeye engel olan nedir, mebusları göndermekle işi bitirmiş olur muyuz? Toplanmak/ meeting kaç türlü olur, Siyasi odalarda kulüplerde ne yapılacak, nelerden sakınacağız" konularını ele almaktadır. 2. Malumat-ı Medeniye: Osmanlı'nın son dönemi ve milli mücadele döneminin içeren anıları ihtiva etmektedir. Ayrıca Meşrik-i İrfan gazetesi ve Konya Hakyolu dergisinde bazı makaleleri mevcuttur. Bakınız: Ahmet Çelik, "Muhammed Zeynelabidin Efendi", Konya Ansiklopedisi, 7/5-7.

"Efendim bendeniz ancak talebe yetiştirmekle meşgulüm, dervişlere izin ve ders vermeye gelince beceremiyorum. Fahri Efendi diye bir arkadaşımız var, bu emanet ona verildi. Ben ilim cihetiyle uğraşıyorum o tarafları ikmal etmeye çalışıyorum. Maneviyat âleminde seyretmek isteyen kardeşlerimi de Fahri Efendi'ye gönderiyorum." demektedir.⁽⁴⁾ Fakat Fahri Efendi, bir ihtilaftan dolayı 1946'da bu yolu ve temsilciliğini bırakmıştır.

Diyanet İşleri eski Başkanlarından Ahmet Hamdi Akseki, Konya'da ziyarete geldiği Çimili Hakkı Efendi Hoca'ya, Muhyiddin-i Arabi'nin Füsüs ve Fütühat-ı Mekkiyye gibi eserlerini tercüme ettiği hâlde bazı kısımlarını halâ anlayamadığını söyler. Hakkı Efendi de meselenin Fahri Efendi'ye açılmasını tavsiye eder.

(4) Ali Ulvi Kurucu, Hatıralar, 1/229, 3/66-67.

Fahri Efendi

O akşam bir sohbet sırasında fikri sorulan Fahri Efendi, mütevazı bir şekilde açıklamalar yapar. Hayret içinde kalan Ahmet Hamdi Akseki, Fahri Efendi gittikten sonra Hakki Efendi'ye:

-Yahu Hakki Efendi, bu nasıl ilim. Ömrümüz boşa gitmiş, ilim buymuş, demekten kendini alamamıştır. Fahri Efendi'nin Muhyiddin-i Arabi'nin vahdet-i vücud fikirleri ile Füsüs ve Fütühat-ı Mekkiyye gibi eserlerle ilgilenmesi Mahmut Samini'nin tarikatının etkisiyledir.

Fahri Efendi, Dalkıran Mustafa Ağa'nın kızı Fatma Hanım ile evlenmiştir. Fatma Hanım, oğlu Mehmet dünyaya geldikten kısa bir müddet sonra vefat etmiştir. Fahri Efendi, kayın pederinin isteği üzerine Fatma Hanım'ın küçük kardeşi Emine Dudu Hanım ile ikinci evliliğini gerçekleştirmiştir.

Uzun süren bir hastalıktan sonra Fahri Efendi, 26 Temmuz 1950'de Konya'da vefat etmiş ve Hacı Fettah Mezarlığı'nda Şeyhi Muhammed

Zeynel Abidin Efendi

Bahaeddin Efendi'nin yakınına defnedilmiştir.

Kabir taşına kendisinin Farsça bir rubâiden tercüme ettiği,

“Geldim iline müflis ü muztarım ilâhî

Bir sadakaya nûr-ı cemâlinden ilâhî

Zenbil-i niyâzım boş, dolduruver lütfen ilâhî

İhsânına, anbârına medyûnum ilâhî” mısraları yazılmıştır.

FAHRİ EFENDİ'NİN SİYASETLE İLGİLİ MAKALELERİ

Aşağıda okuyacağınız makaleler Milli Mücadele öncesinde yani 1919 yılının Şubat ve Mart aylarında İstanbul basınından İtisam dergisi ile Konya İntibah gazetesinde “Hadimli Fahreddin” imzasıyla neşredilmiştir.⁽⁵⁾

(5) Bu makalelerin yayınlanmasından bir müddet sonra Fahri Efendi'nin intisap ettiği Zeynelabidin Efendi de Konya Hakyolu dergisinde 31 Temmuz 1335 (31 Temmuz 1919) tarihinde “İslamiyet ve Meşrutiyet”

Fahri Efendi'nin İtisam dergisinde çıkan iki makalesi "Cihanda Hükümet ve Hâkimiyet Hakları", (27 Şubat 1335/1919 sy.14, s.7-8; 27 Mart 1335/1919, sy.18, s.70-73) adını taşımaktadır.

Aynı günlerde Konya İntibah gazetesi çıkan "Konya'da İntibah Gazetesine" (8 Mart 1335/1919 sy.2, s.2) başlıklı makalesinde Fahri Efendi, yeni yayın hayatına başlayan İntibah gazetesini tebrik ile yazısına başlamakta ve hazırlayacağı bazı makaleleri dergiye göndereceğini ifade ederek yayınlanmasını istemektedir.

İkinci makalesi ise "Siyasetle bitaraflık" (25 Mart 1335/1919, sy. 5, s.3) başlığını taşımaktadır.

Fahri Efendi bir Osmanlı sufi ve aydınının verdiği sorumlulukla halkın anlayabileceği bir dil kullanarak dini ve ilmi açıdan "siyasetin mahiyeti ve dünyada hükümetin ve haklarının nasıl olması gerektiği hakkında sağlam ve esaslı bilgilerle açıklamıştır.

I. KONYA'DA İNTİBAH GAZETESİNE

Pek muhterem ve lazım (gerekli) gazete!..

Nam-ı Celil-i Hüda (Allah'ın ismi) ve ruhaniyeti cenab-ı sahib-i Hüda aleyhisselam (hz. Peygamber aleyhisselamın ruhaniyeti) ile yeni intişara (yayına) başladığınızı tebşir eden (müjdeleyen) ilk nüshanızı okumakla müstebşir oldum (sevindin). Arkadaşlarınızla beraber sizi okuyanlara da selam ve ihtiram (hürmet) yazıyorsun. İbray buyurulan (gösterilen) bu hüsn-ü ihtiramı-

nızı (güzel saygınızı) o lazıme-yi insaniyetlerinize (insaniyetinizin gereğine) karşı ben de sizi bir kari sıfatıyla tebci-i bi'l-mukabele arz-ı tekrim (saygılar) eylerim.

Fenn-i irşaddaki (irşad metodunuzdaki) maharetinize hayat-ı siyasiyedeki mahiyetinize olan hüsn-ü ibtidanız (iyi başlangıcınız), saniyen (ikinci olarak) başmakaleniz bir mir'at-ı beyan (açıklık aynası), bir levhay-ı temaşa (seyir/izlenme levhası) teşkil ediyor.

Doğrusu istikbalimiz (geleceğimiz) için bana büyük ümitler bahşediyor. Evet!.. ben o suretle hüsn-ü iftitahınızdan milletimiz için bir nefhay-ı hayat (hayat üfleme), devletimiz için bir şemme-i selamet (kurtuluş ışığı) his ediyorum. Eminim alinizde ayrıca saadet-i mülk ü millet (devlet ve milletin mutluluğu) namına bir kâl-i hayr (haber sözü) telakki eyledim.

Ey İntibah!..

Ey ciddiyet penah!..

Eğer sen bazı arkadaşların gibi menfaat-ı şahsiye (şahsi menfaatleri) takip etmez ve hiç bir kuldan korkmaz da "Başmakale"de gösterdiğin mesleğinde sebat eder isen yani hükümete karşı efkar-ı milliye'nin (milli duyguların) hakk-ı tercümanı ve ahval-i memleketten (ülkenin durumundan) doğruca vasıtayı beyanı (açıklama yolu) olursan emin ol ki bütün Osmanlılar senin minnetvarın ve ilelebed (sonsuz dek) medyûn-u şükranın (teşekkür borçlu) olacaktır.

İşte ben de bir hür Osmanlı sıfatıyla o va'din (verdiğin söz) için de

başlığı altında bir dizi siyasi makale neşretmiştir. Bakınız: Abdullah Aydoğmuş, "Zeynelabidin Efendi'nin Hakyolu Dergisinde Çıkan Makaleleri", Merhaba Akademik Sayfalar, 23 Nisan 2014, c.14, sy.12, s.187-191; Ahmet Çelik, "Zeynelabidin Efendi ve Siyasi Görüşleri", Merhaba Akademik sayfalar, 9 Şubat 2011, c.4, s.55-64.

sana ayrıca şimdiden arz-ı minnetler (teşekkürler) eyliyorum. Yine aynı salâhiyetle (yetkiyle) senden rica ediyorum ki muhitimize ait olmak üzere neşr-i deruhte eylediğiniz (yayınladığınız) efkâr (fikirler) ve hissiyata (duygulara) riayet edildiği takdirce zimamdarân-ı devleti (yani devlet başkanı) –babanız olsa dahi- tenkid (uyarı) ve irşad (doğruluk) etmekten çekinmeyiniz. Zira biliyoruz ki menafiy-i ammeye (kamuoyu menfaatine) ait öyle bir taraf-ı tenkitleri (eleştirileri) hak ve hukukunu bilip inananlara karşı vefadır, bir tezkirdir (uyarıdır), dini, vatani bir vazife (görev)dir.

Yine biliyorsunuz ki bu millet haktan sükût etmekle (sesiz kalmakla), vazifesini bilip hakkını istimal etmemekle (hakkını aramakla) mahv olmuştur. O kadar parlak maziye (geçmişe) sahip olan bu devletimizde yine aynı hastalıkla

hayat-ı tehlikede kalmıştır. Artık insaf etme zamanı gelip geçmiştir, değil mi? “Dertlinin sözünü deli söylemez” misli (gibi) ne kadar mania (engel) varmış.

Azizim!..

Başınızı da ağırttığımı zannediyorum ya. Bir müracaatım daha var onu da arz etmeksizin söze nihayet (son) vermeyeceğim.

Yine deminki dediğim sıfatla o haiz olduğum Osmanlılıkla ben de eğri dilimin döndüğü kadar vatandaşlarımla tatlaşmak (iletişim kurmak), necatımız babında halleşmek (konuşmak) istiyorum.

İşte bu arzu ile bazı makaleler tasarlamak (yazmak) sevdasındayım. Lütfen bir köşe-yi kabul gösterirseniz tekrar ederim ki o salâhiyetimi istimal (yetkimi kullanmaya) bu suretle vasıta olursanız iş’ar (işaret) ediniz, ediniz de ben de sağlığımdan

bir miktarımı oraya tahsis edeyim. Etyab-ı efkârımdan (güzel fikirlerimden) olarak aralık bir makalecik takdim edeyim... (Hadimli Fahreddin)

İntibah(ın notu): Meslek ve hizmetlerimizi takdir ile muavenetinde (yardımında) bulunacaklarımızı va'd buyuran kalemlere beyan-ı teşekkür eyleriz.⁽⁶⁾

II. SİYASETLE Bİ-TARAFILIK (TARAFSIZLIK)

Siyaset, görüp gözetmek manasına vaz' olunmuş (konulmuş) ve halen bu manaya kullanmakta bulunduğumuz Arapça bir kelimedir ki ber vech-i ati (aşağıda geleceği üzere) üç kısmı havidir (içermektedir):

- 1- Siyaset-i nefis (şahsi)
- 2- Siyaset-i münzel (indirilmiş),
- 3-Siyaset-i mudun (medeni)

Bunlardan iki evvelkiler üçüncüye nispetle hususi (özel) bir şekil ve mahiyet taşımakta iseler de hududunun vüs'atine (sınırının genişliğine) rağmen üçüncünün vücudunda hablinden habl-i amil (yönetici) ve memur sayılmışlardır. Maa-haza (bununla birlikte) biz burada şimdi ne onların mahiyetinden ve ne de üçüncüye ait suret-i tesirlerinden (etkilerinden) bahsedecek değiliz.

Mevzuu bahsimiz (konumuz) yalnız "siyaset-i medeniyye" demek olan üçüncü kısımdan ibaret olacaktır. Nasıl ki mutlak zikir edilince hatıra sür'atle varid olan (zihne hızlıca gelen)da birdir.

Bu "siyaset" tabiri bir işin icra (yürütülmesi) ve temşiyeti hususunda tertib-i esbab etmek (sebepleri düzenlemek) istihzarat-ı lazimedde bulunmak (gerekli şeyleri hazırlamak) manasına mustağmel (kullanılmış) olan "tedbir (idare

İntibah

etme, çekip çevirme)" lafz-ı Arabiyesiyle (Arapça kelimesi ile) müradif (eş anlamlı) "yeksaldir ki" ki bununla biz "hükümet işlerimizi görüp gözetmek" yani "saadet-i ictimaiyyemizi (toplumsal düzenimizi), aşayış-i dahiliye ve hariciyemizi (iç ve dış düzenimizi) temin edilecek esbabı (sebepleri) hazırlamak ve tertib eylemek (düzenlemek)" manasını murad (arzu) ediyoruz.

İşte bu manaya olan siyaset her zamandan ziyade şimdi bizim için en kavi (kuvvetli) bir lüzum-ı medeni (medeni gereklilik), en şedid (şiddetli) bir ihtiyac-ı umumi (genel ihtiyaç) elvermiştir ki bu gün bundan bir ferd-i Osmaniyemiz (Osmanlı ferdi) bile azade (özgür) kalmaz ihtimali buncası mansur (sonuca ulaşmış) değildir. Zira biliyoruz ki o tufan-ı harb (I. Dünya savaşı) münasebetsizliğiyle bizim sefiney-i devletimiz (devlet gemimiz)

(6) Hadimli Fahreddin, Konya İntibah, 8 Mart 1335/1919, Sayı: 2, Sayfa: 2

girdâb-ı zaaf (zaaf tehlikesi) ve felakete çökmüştür. Onu oradan çıkarıp ta sahil-i terakki (ilerlemeye) ve selamete (esenliğe) doğru yöneltmek elbette ve elbette ateşin bir güne, muntazam bir siyasete kapasiteye muhtaçtır ki buna ekalliyetin (azınlığın) ve ekseriyetin (çoğunluğun) efkâr (düşünceleri) ve mesaisi (çalışmaları) kifayet eder (yeterli olur) demeye sizi bilmem, benim dilim asla dönmüyor. Kifayet etse (yeterli olsa) bile bi-teraf (tarafsız) kalmaya müsamahakâr davranmaya yine bir türlü vicdanım kail olmuyor. Zannedersem buna insaniyet dahi pek rıza vermiyor. Çünkü bizim bildiğimiz insaniyet insanlara ebney-ı cinsine (kendi cinsine) hizmet ve hayra muavenet (yardım) etmeye rah-ı emr (emir yolu) etmektedir. İnsan biraz da kendi kazancını yemeli, siyaset biraz da başkasını rahatlandırmalı değil midir?

Bilmelidir ki insanların en iyisi insanlara faydelilerindedir. Yine bilinmelidir ki mes'udiyet-i ictimaiyyenin (toplumsal mutluluğun) üs-sü'l-esası (temel esası) "siyaset-i adile (adaletli siyaset)"dir. "Hakimi-

yet-i milliye (milletin hakimiyeti), milletin kendi kendini idare edebilmesi" demek olunca artık siyaseti hükümet adamlarına mal edivermek de pek büyük bir mantıksızlık, çok fena bir fikirsizliktir.

Bahusus ki hükümet adamları her vakit böyle ahlakından, iktidarından emin olunan kimselerden ibaret kalmaz. Kalamayınca kabak kimin başında patlayacağı kestirilmelidir. Maalesef umur-u siyasiyyeye (siyasi işleri) reva gördüğümüz ve lakaytlık (ilgisizlik) yüzünden çünkü başımıza koparılan kıyamet o dehşetengiz maceralarını, o ibretimiz (ibret verici) musibetlerini bugün unutmamalı, biz bunu unutabilecek hafızalara artık he-men turp sıkılmalıdır.

Benim anlayışıma göre siyaset öyle bir şahs-ı manevi (manevi kimse), öyle bir müdde-i umumi (genel davacı) musamahakaranın -merraten (defalarca) olmasa bile manen, sureten gecikse bile, sür'atle hakikaten- idam fermanı hükmüne karşı talep ve hukuk-u umumiye (genel hukuk) namına iddiadan çekiniver-

mez. Hükümette bu cinayetin cezası olmak üzere o gibi emirleri asbar eylemekten asla bacılmaz (görmezlikten gelemez).

Demek istiyorum ki siyaset-i hakka (gerçek siyaset) mutlaka hayatın şeraitindedir (şartlarındandır). Hele hayat-ı hakikiyi (gerçek hayatı) ve hayat-ı ictimaiyenin (toplum hayatının) ruhu gibi zaruriyettendir. Binaenaleyh hakk-ı hayata malik (hayat hakkına sahip) olmak isteyen milletler siyasetle vesair (diğer) medeni vazifeleri (toplumsal görevleri) alakadar olmak mecburiyetindedirler. Bir heyet-i ictimaiyyeyi (toplumsal heyet) teşkil eden efrad (fertler), vazaif-i medeniyyenin (toplumsal görevlerin) en mühimlerinden bulunan bu siyaset vazifesini bilmez ve öğrenmezse, lüzum da göstermezse “hakimiyet (egemenlik)” gibi en kıymetdar (değerli) ve pek şerefli olan birçok ictimaiyyeyi (topluma ait olanları) zinhar o heyete kıprandıramaz. Şayet bu ölçü kazanılmış bir hakk-ı mürüvvet (insanlık hakkı) ise çok zaman geçmeden elinden çıkarılacağı da şüphe götürmez.

Öyle ise şimdi biz Osmanlılarda köylerimiz şehirlerimiz, küçük, büyük bütün efradımızla (fertlerimizle) beraber vezaif-i ictimaiyyemizin (toplumsal görevlerimizin) en hatırlı (değerli) ve en mütenebbihlerinden bulunan bu “siyaset-i medeniye” meselesine yabancı kalmayarak lazım gelen malumatı (bilgiyi) edinmeye gayret edinmeliyiz.

Türlü türlü nimetleriyle perverde olduğunuz (beslendiğimiz) mübarek memleketlerimizi o mukaddes yurtlarımızın emr-i muhafazasına (korunmasına) bundan böyle bari ehemmiyet (önem) vererek her nevi (her çeşit) hukukumuzu ve namus-u milliyemizi (milli namusumuz) dosta-düşmana karşı masun (korunmuş) bir halde bulundurmaya el birliği ile çalışmalıyız.

Elhasıl senelerden beri mahv (yok edilen) ve imate edilen (öldürülen) adab-ı insaniyye (insanlık adabı) ve ahlak-ı İslamiyyemizi (İslam ahlakımızı) yeni baştan ihya edebilecek esbabın (sebeplerin) tahyie (hazırlanması) ve takviyesine (kuvvetlendirilmesine) erkek-di-

şî umumiyetle azim u akdam (hızlı hareket) eylemeliyiz. Ve illa böyle nazik bir zamanda öyle atıl (yararsız) bir halde yaşamaktan ise ölmek hem ferdi şahsiyetiniz için ve hem içerisinde bulunduğumuz cemiyet (toplum) için daha hayırlı ve daha hayat-bahşadır (hayat vericidir) sanırım. Hadimli Fahreddin.

III. CİHANDA HÜKÜMET VE HÂKİMİYET HAKLARI-I

Medeniyet için hükümet hakları ne derece lazım ise beşeriyet (insanlık) için de hâkimiyet o derece lazımdır. Zaten bunun böyle olduğu herkesçe müsellem (bilinen) bir keyfiyettir. Binaenaleyh bu mevzuun (konunun) bahse bile değeri yok gibi görülüyorsa da benim fikrimce münakaşa (tartışma) ve musahabe (karşılıklı konuşmaya) şayan bir iki ciheti (yönü) vardır ki onlar da:

1. bu haklara istihkakın (hak edilmiş şeyin) neye mütevakkıf (bağlı) olması ve

2. o salahiyetin (yetkinin), insanlara nereden gelmiş bulunmasıdır.

İşte şu iki noktadan bahse, hissettiğim bir lüzum üzerine âcizane

bazı mütalaalar (düşüncelerimi) serdedeceğim.

Kendi fikir ve kanaatime göre bütün cihan (dünya) ve cihaniler (dünyadakiler) ve onların her türlü hakları dahi zatî ve esasî değildir. Yani mahlûkata (yaratılanlara) ait bilcümle hukukun sübutunda yalnız kendileri illet ve sebebi mahz olmuş değillerdir. Çünkü kâinatın serapa gerek vücudunda ve gerek tevabî vücudunda zatî'l-vucud (kendiliğinden mevcut olan) bir kadir-i kayyuma (yaratıcıya), bir halik bi-çüne istinat ve arz-ı ihtiyaç etmektedir ki kâffe-i avalimde irade-i aliyesi veçhile hâkimi mutasarrıf-ı hakiki ancak O'dur (yani Allah'tır).

Şu halde "hukuk-u esasiye" tabiri ile ilm-i hukukta insanlar için daha neler ispat edilmiş ve edilebilecekse onların kâffesi o hâkim-i mutlakın hakk-ı hâkimiyeti namına kaydedilmek ve füyuz-ı rahmetin bir kısm-ı muhimmi olmak üzere tanınmak muktezidir (gereklidir).

Daha açık söyleyelim ki yeryüzünde hâkimiyet (egemenlik) şu alem-i nasutta icra-yı hükümet; beşer için bir hakk-ı asli (yegane te-

(açıklamayı) faydalı gördüm:

Şayan-ı dikkattir ki dünyada her hak; vazifeye mukabildir (karşılıktır). Vücutta bir hak tasavvur olunamıyor ki onun karşısında bir vazife olmasın, aralarında bir nispet-i tezayif, bir rabıta-i telazım (bağlılık) müşahade edilmesin. Bu hususta ne kadar tetebbuat (inceleme araştırma) icra olursa, etrafında ne kadar dönüp dolaşılsa öyle mukarenetten (uygunluktan) ari, bir misalle bile tesadüf edilmeyeceğinden inzar-ı ümit (ümit bekelem) herhalde me'yusen avdete (üzülerek geri dönmeye) mecbur kalacağı zannındayım. Bu adeta bir kanunu umumidir ki âlem-i imkânın nizam ve intizamı (düzeni) tamamen ve kâmilen onun tatbik ve mer'iyetine (geçerliliğine) menut (asılı) ve merbuttur (bağlıdır). Elhasıl bütün afak-ı medeniyet, elhak "neyyirin (nurun, ışığın)" ıtlakına seza olan "hak" ile "vazife"nin yekdiğeriyle tekabül (karşılık) ve tekarun (yaklaşma) noktalarında bulunmasıyla ruşen (açık) ve ziyadar (nurlu) olabilir. Nasıl ki şu hükümet hane-i esbapta kaide-i teklif ile hükümet-i teşriyede keskin, bir nazarla o noktaya müteveccihtir. Sonra Hak ile vazife; medeniyetin saha-i terakki ve tekâmülde derecesini gösterir bir barometresi, beşeriyetin de meratib-i izz ve şerefe miktarını bildirir, çeşidini anlatır hassas terazisidir, o halde medeniyet, en hakperest bir muhitte tekemmül edeceği gibi insaniyette en vazifeşinas bir cemiyette içinde yükselir.⁽⁷⁾

IV. CİHANDA HÜKÜMET VE HÂKİMİYET HAKLARI-II

Nazar-ı dikkatten şurasını da uzaklaştırılmamalıdır ki: beşeriyetin mizan-ı sahihi (gerçek ölçüsü) dediğimiz "hak" ile "vazife" arasın-

da kema fissabık mutabakat-ı kemmiye hüküm-ferma olduğu gibi keyfen (nitelik), vasfen (nicelik) dahi bir muvazenet-i mütakabile caridir. Birinin sıklet-i maneviyesi (manevi ağırlığı) diğerinin kıymeti hakikisinden ziyade ve noksan olmayıp küre-i arzın (dünyanın) her noktasında bu müsavat (eşitlik) bakidir (geçerlidir). Mesela hakkı büyük olan bir şahsın vazifesi dahi o nispette mühimdir. Tabir-i diğeriyile vazifesi yeri benzer olanın hakkı da bayağıdır. Küçük memuriyetlerle yüksek nezaretler (bakanlıklar), sadaretler (başkanlıklar) meyânında hakça, vazifece ne kadar büyük farklar ve tefavütler (üstünlükler) bulunduğu malumdur.

İşte bundan daha fazla tavzihatta (açıklamaya) muhtaç görmediğim nazariye-i maruzadan da iyi anlaşılmıştır ki cidden pek kıymetli (değerli) olan o hükümet ve hakimiyet haklarının karşısına da elbette büyük büyük vazifeler, vecibeler mevcuttur. Bu hakların ihrazı (elde edilmesi) ancak o vazifelerin ifasıyla (yerine getirilmesi ile) meşruttur.

Evet, ben de imza ederim ki mahiyet-i mesele (işin özü) bundan ibarettir. Çünkü gerek hâkimiyet ve gerekse hükümet benim anlayışıma göre milkinin kuvvetinde bir mahiyetin hasise-i şanıdır siz zan edemezsiniz ki bu mertebe yüksek insaniyet o gibi haklara öyle imtiyazlara "fevzi": her türlü kuyut (kayıtlar) ve vezaiften (vazifelerden) mücerret bir hürri mutlak olduğu halde müstehak olmuştur? Kella (asla)...

O halde "şerait-i istihkak (hak etme şartları)" nedir? İşte zikri geçen o semavi fetva (ilahi yetki)... Hâkim-i mutlak (olan Allah, Enbiya suresi 105. ayette) diyor ki: "üm-mül-kitapta (yani ilmi cami şuunnatta veya levhi kaza-i kâinatta) mufassalen sabit ve muharrer ol-

(7) Hadimli Fahreddin, "Cihanda Hükümet ve Hâkimiyet Hakları" l'tisam 27 Şubat 1335/1919 sy.14, s.7-8.

duğunu vecihle sonra hep peygamberan-ı izamın kitaplarına yazdırmış, istinsah ettirmiştir ki arza (yeryüzüne), siyaset-i ammeye benim salih kullarım varis olacaktır yani miras gibi onlar müstahak olacaktır.”

Sonra bu salahiyeti tefsir (açıklama, izah) makamında yine hâkim-i müteal (olan Allah Nur suresi 55. ayette şöyle) buyuruyor: “Allah size kaviyyen vaat ediyor. İcinizden iman-ı sahih (doğru iman) ile amel arasını cem edenlere yeryüzünde hilafet, hakimiyet verecektir – nasıl ki sizden evvel geçenleri de bu suretle istihlaf ve taltif eylemiştir- ve sizin için gayet hoşnut ve razı bulunduğu din-i İslam’ı ihtiyar ve teyit buyurarak havfınızı emne, izdirabınız istirahatete tebdil edecektir. Artık bana sükûnu tam ile huzur ve vicdanla ibadet edebileceksiniz. İşraktan, ihlusa menafi her türlü halattan tevki ve içtinap etmeniz de lazımdır. Bundan sonra kâfir olanlar; (yani devletlerinin, nimetlerinin kadrini bilip şükrünü ödemenenler) sahihan fasıklardır. Tama-

men sefalete mahkûmdurlar.”

Allahu âlem bi-ısrar kitaba mealen naklettiğim şu ayet-i kerimeler, biri sure-i Enbiya’da diğeri sure-i Nur’da olmak üzere her ikisi dahi aslen Kitabullah’ta müsecceldir (kayıtlıdır). Sure-i Enbiya’daki ayet-i celilede Allah Teâla hazretleri mezkûr haklara “veraset”, sure-i Nur’da “hilafet” tabir ederek o tarikiyle beşeriyete (insanlığa), salih kullarına vereceğini vaat ediyor ve o salahiyetin, iman ve amel ile hâsıl olacağını ve bunun ümem-i salifede (geçmiş ümmetlerde) de tatbik edilmiş bir kanun-u umumi “**sünnetullah**” olduğunu söylüyor. Ve men esdaku minallahi kilâ...

Biz de zannediyorduk ki rekabesi münhasıran “Cenab-ı Rabbi’l-alemin”e ait olduğu halde şu araziyi vücudide, dai imlak-ı şuhudda tasarruf ve hükümet etmek hakları beşer için zati (asli) değil, arızidir. Asalet (soy) değil hilafet ve niyabettir (seçimdir). Şimdi de imkan ediyoruz ki insanların bu cihete istihkakı ancak iman, irfan ve salih amel tariklerine (yollarına) sülûke ittiba

(bağlanmak, yapışmak) ile dir.

İyi düşünülecek olursa bu pek tabii bir meseledir. Zira iman-ı sahih (doğru bir iman); bir takım hakayık-ı aliyeye taalluk ettiği halde gerçi kalb-i bidarı beşerde peyda olur bir nuru feyz-i Hüda'dır. Fakat kendisi bir lem'a-ı marifet (marifetin ışığı), bir nefha-yı irfan olmak hasebiyle -şüphe yoktur ki- kuvve-i nazariyenin eser-i kemalidir.

Amel-i salihde her ne kadar tafsile muhtaç pek çok enva-ı adide (birçok çeşidi) ve evza-ı müfidesiyle beraber vech-i şer-i (din yönü) üzere ifa olunur bir emr-i vacibü'l-edadır (mutlaka yerine getirilmesi gerekli bir emirdir). Lakin imanın mütemmimi, irfanın nev'-i muhimmi bulunmak dolayısıyla bu da kuvve-i amelîyenin ihsan-ı ef'alidir.

Maaş (dünya) ve maad-ı umuruna (ahiret ilşerine) ait bilinmesi lazım gelen şeyler hep kuvvet-i nazariye sayesinde bilinebileceği gibi yine ona müteallik olarak yapılması iktiza eden (gerekten) şeyler dahi kuvve-i amelîye (amelî kuvvet) vasıtasıyla yapılabileceği de itiraz kabul etmez bir hakikattir.

Ulum ve maarifin ve hatta birçok sanayiın zamanımızdaki, vasıl olduğu derecat-ı tekâmül ve tealisi (gelişip yükselmesi) tamamen nazariyat-ı fenniye (teori) ve tatbikat-ı fiiliye (pratik, uygulama) asarı değil de ya nedir? Şüphe yok ki odur.

Öyle ise kuvve-i amelîyede feyzi kabiliyet müstetir (gizli), kuvve-i amelîyede de asarı faaliyet bariz (açık, görünen) demektir. Demek oluyor ki gerek umuru maadın (dünya işlerinin) ve gerek şuuunu maaşın (ahiret işlerinin) matluba muvafık bir surette mazhar-ı sedat ve salih (geçerli) olabilmesi, her halde naziri nazire bu iki kuvvetin bir intizam-ı amme halinde bulunmasına mütevakıftır (uygundur). Onun içindir ki Kuran-ı hakayık-

beyanımız her sahife-i şerifesinde amel-i salih "iman" lafzına redif (eş) olarak ityan ve irat ile dünya ve ahiret saadetlerinin sureti iktisaplarını iman-ı sahih ve amel-i salih kuvvetlerinin içtimasına havale ve tahsis ederek beşeriyeti irşat etmekte ve bu vecihle dahi alem-i medeniyeti daima kendisinin medyun-u şükranı kılmaktadır.

İşte bu makalede mevzuu bahsamız olan "Cihanda Hükümet ve Hakimiyet Hakları" gibi pek büyük şeref ve meziyetler hakkında icmalen arz ve izah ettiğimiz vecihle aralarında ciddi bir irtibat, samimi bir münasebet bulunan -o iki kuvvetin mürerafıkan istikmalindedir. hüsn-ü istimalindedir. fetevasını vermiş ve imzalamış oluyoruz. Ve's-selamü ala meni't-tebei'l-hüda.⁽⁸⁾ (23 Şubat 1335/1919 Konya, Fahreddin)

KAYNAKLAR

- Abdullah Aydoğmuş, "Zeynelabidin Efendi'nin Hakyolu Dergisinde Çıkan Makaleleri", Merhaba Akademik Sayfalar, 23 Nisan 2014, c.14, sy.12, s.187-191.
- Ahmet Çelik, "Muhammed Bahaeddin Efendi", Konya Ansiklopedisi, 7/3-4.
- Ahmet Çelik, "Muhammed Zeynelabidin Efendi", Konya Ansiklopedisi, 7/5-7.
- Ahmet Çelik, "Zeynelabidin Efendi ve Siyasi Görüşleri", Merhaba Akademik sayfalar, 9 Şubat 2011, c.4, s.55-64.
- Ali Osman Koçkuzu "Vefatının Ellinci Yılında Konyalı Fahri Efendi Hoca", *Tasavvuf*, Ankara, 2001, sy.5, s.17-52.
- Fahreddin, "Cihanda Hükümet ve Hâkimiyet Hakları II", *İtisam*, 27 Mart 1335/1919 sy.18, s.70-73.
- Hadimli Fahreddin, "Cihanda Hükümet ve Hâkimiyet Hakları I", *İtisam* 27 Şubat 1335/1919 sy.14, s.7-8.
- Hadimli Fahreddin, "Konya'da İntibah Gazetesi-ne", *Konya İntibah*, 8 Mart 1335/1919, sy.2, s.2.
- Hadimli Fahreddin, "Siyasetle bi-tarafık", *Konya İntibah*, 25 Mart 1335/1919, sy.5, s.3.
- M. Zeki Sakallı, *Asar-ı Fahri Efendi*, Konya, 2006

(8) Hadimli Fahreddin, "Cihanda Hükümet ve Hâkimiyet Hakları" *İtisam* 27 Mart 1335/1919 sy.18, s.70-73.